

III. Hadis Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu - 19 Kasım 2021

Nilüfer Kalkan Yorulmaz^{*}

Türkiye’deki İlahiyat veya İslami İlimler Fakülteleri arasında ilk defa 22-23 Kasım 2019; ikinci defa 19 Kasım 2020 tarihinde İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı tarafından düzenlenen sempozyumlarda Türkiye’nin farklı üniversitelerinde öğrenimlerini sürdüren lisansüstü öğrenciler tebliğlerini takdim etmiş ve bu sunumlar farklı üniversitelerden hadis hocaları tarafından müzakere edilmiştir. Müzakerecilerin eleştiri ve görüşleri çerçevesinde tashih edilen ilk sempozyumun metinleri yayımlanmış, ikinci sempozyuma ait metinler ise yayıma hazırlanmaktadır. Yukarıda belirtilen her iki sempozyumun kapanış oturumunda dile getirilen temenni ve görüşler çerçevesinde ise bu serinin devam ettirilmesi gerektiği neticesine ulaşılmıştır. Bu minvalde İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı tarafından düzenlenen III. Hadis Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu 19 Kasım 2021 tarihinde dokuz tebliği ve müzakereci ile çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Sempozyum, hadis alanında yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin çalışmalarını diğer araştırmacılarla paylaşmasını, alanında uzman hocalarla fikir alışverişinde bulunarak olgunlaştırmasını ve hadis alanındaki araştırmacıları bir araya getirerek onların birbirleriyle etkileşimde bulunmasını hedeflemiştir.

Üçüncüsü düzenlenen bu sempozyumun açılış oturumunda İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ramazan Muslu ve İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Mustafa Ertürk konuşmalarını yapmıştır. Muslu, fakültenin bu tür akademik faaliyetlerin her zaman destekçisi olduğunu ve öğrenciler için yeni ufuklar açtığını, akademik çalışmalarını nitelik açısından güçlendireceğini ve yayın hususunun önemini vurgularken; Ertürk ise sempozyumun lisansüstü alanda çalışmalarını sürdüren öğrenciler için bir fırsat olarak görülmesi gerektiğine ve yapılan müzakerelerin öğrencilerin çalışmalarını olgunlaştırmada oldukça önemli olduğuna atıf yapmıştır.

Prof. Dr. Zekeriya Güler’in başkanlık yaptığı birinci oturumda Erciyes Üniversitesinde doktora öğrencisi olan Abdullah Özkul, sahâbenin hadis rivayet sayılarına etki eden

* Sorumlu Yazar: Nilüfer Kalkan Yorulmaz (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: nilufer.yorulmaz@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-6191-8072

<https://doi.org/10.26650/di.2021.32.2.1032791>

yaşam süresi, meslek, coğrafya gibi durumları incelediği *Sahâbîlerin Hadis Rivayet Sayılarını Etkileyen Faktörlerin Analizi* isimli tebliğini sunmuş ve bu tebliğ Prof. Dr. Mustafa Karataş tarafından müzakere edilmiştir. Özkul tebliğinde hadis rivayet sayıları ile yukarıda zikredilen yaşam süresi, meslek, coğrafya gibi faktörler arasında ilişkiler kurulabildiğini ve bu ilişkilerin hadislerin sıhhatini güçlendirdiğini iddia etmiştir. Araştırmannın müzakeresini yapan Karataş ise özellikle sahâbîlerin hadis rivayet sayılarını belirlerken dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durmuştur. Nitekim sahâbîlerin hadis rivayet sayılarının bizlere bazı eserler aracılığıyla nakledildiği ancak kaynaklarda zikredilen sayıların üzerine düşünülmesi ve dikkatli davranılması gerektiğini belirtmiştir. Oturumun ikinci tebliği ise Vâkidî'nin titiz bir hadisçi olarak değerlendirildiği *Hicrî İkinci Asırda Özgün Bir Hadisçilik Örneği: Vâkidî'nin (ö. 207/823) Hadis Rivayet Metodu* başlıklı tebliğiyle Gaziantep Üniversitesinde doktora öğrencisi olan Muhammed Talha Kılıç tarafından takdim edilmiştir. Kılıç, *Megazî*'den hareketle Vâkidî'nin hadisçiliğini ve hadis rivayetindeki metotlarını ortaya koymaya çalışmış ve sonuçta ise Vâkidî'nin her ne kadar tarihçi olarak nitelenen bir alim olsa da hadisçiliğinin göz ardı edilemeyeceğini ve hadisçi metoduna uygun davrandığını söylemiştir. Doç. Dr. Fuat İstemi ise bu tebliğe yaptığını müzakeresinde tarihçi ve hadisçi metotlarının farklılıklarına vurgu yapmış ve sunumda Vakidî'nin titiz bir hadisçi olarak değerlendirilmesiyle ilgili eleştirilerini sıralamıştır.

İkinci oturuma Prof. Dr. Mehmet Özşenel başkanlık ederken bu oturumun ilk tebliği İmam Şeybânî'nin Ebû Hanîfe'ye ihtilaf etmesine yol açan etkenlerden biri olarak hadisin rolünün değerlendirildiği *Hadise Yaklaşımları Açısından Şeybânî'nin Ebû Hanîfe'ye Muhalefetinin Değerlendirilmesi* ismiyle Marmara Üniversitesinde doktora öğrencisi olan Ramazan Doğanay tarafından sunulmuş ve bu tebliğin müzakeresini Prof. Dr. Mürteza Bedir yapmıştır. Doğanay tebliğinde Şeybânî'nin hadis birikimine vurgu yapmış ve bu birikimin de hadisi kıyâs ve istihsân gibi delillere öncelimesine sebebiyet verdiğini belirtmiştir. Bu husus da tebliğde hocasıyla arasındaki muhalefetin sebebi olarak gösterilmiştir. Tebliğin müzakeresini yapan Bedir ise Şeybanî'nin merfû hadisi Medinelileri tenkit ederken öne çıkardığını ancak Ebû Hanîfe'ye muhalefetinde gerçekten hadisi öncelikli bir delil görmesinin ana sebep olmadığını belirtmiştir. Bu sebeple çalışmanın hadis bağlamından ziyade daha geniş bir bağlamda ele alınması gerektiğini söylemiştir. Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesinde doktora eğitimini sürdüren Nurdan Genç'in takdim ettiği ve Doç. Dr. Musa Erkaya tarafından müzakeresi yapılan ikinci tebliğ ise hicri üçüncü asırda ahkâm kavramının üzerine bina edilmekte ve *İbn Mâce'nin Sünen'i Özelinde Sünen Türü Eserlerde Yer Alan Ahkâm Dışı Bölümlerin Değerlendirilmesi* başlığını taşımaktadır. Genç, çalışmasında sünen

eserlerinin yalnızca ahkâma dair konuları ihtiva etmediğini belirtmektedir. Yazar, konuyla ilgili olarak kendi ifadeleriyle “Sünen başlığı genel bir isimlendirme olarak mı karşımıza çıkmaktadır? Farklı bir “sünen” tanımına ihtiyaç olduğu söylenebilir mi? Ahkâm dışı bölümlerin yer almasındaki temel etken nedir? Bu etkenler genel geçer midir yoksa müelliflerine has yönleri olabilir mi? Ahkâm dışı bölümlerin özellikleri ve mahiyetleri nelerdir?” gibi bazı sorular yönelmekte ve çalışmasında bu soruların cevabını aramaktadır. Tebliğin müzakeresini yapan Erkaya ise konu başlığının oldukça geniş olduğunu ve sünen ile ahkam kavramlarının birbirine karıştırılmaması gerektiğini ve ahkâmın ahlaki konuları da kapsayan tanımlarının göz ardı edilemeyeceğini vurgulamıştır.

Prof. Dr. Hüseyin Hansu’nun başkanlık ettiği üçüncü oturumda yine iki sunum gerçekleştirilmiştir. Oturumun ilk tebliğcisi İstanbul Üniversitesi doktora öğrencisi olan Sait Erkam Boz, özellikle mihne sonrası dönemde hadis râvilerinin cerhinde cehmîliğin bir sebep olarak dile getirildiğini anlattığı *Mihne Olaylarının Cerh-Ta’dil’in Objektifliğine Etkisi: Cehmîlikle Tenkit Edilen Râviler Bağlamında Bir İnceleme* başlığıyla bir sunum yapmış ve bu tebliğ Prof. Dr. Abdullah Karahan tarafından müzakere edilmiştir. Boz tebliğinde mezhebine göre râvilerin tenkid edilme hususunun cerh ta’dil’in tarafsızlığına etki edecek bir noktada olmadığını ve bu tenkitlerin sistemsel bir probleme yol açmadığını belirtmiştir. Karahan ise cerh ve ta’dil’in icthâdi bir mesele olduğu belirtmiş ve dolayısıyla tebliğde ulaşılan tarafsızlık sonucunun cerh ve ta’dil’in doğasına aykırı olduğunu belirtmiştir. Bu oturuma Marmara Üniversitesinde doktora öğrencisi olan Emine Avcı’nın fedâilü’l-Kur’ân rivayetlerinin halku’l-Kur’ân düşüncesinin destekçisi olarak nakledilmesi hususunu ele aldığı *Halku’l-Kur’ân Düşüncesinin Fedâilü’l-Kur’ân Rivayetleri Üzerindeki Etkisi* isimli tebliği ile devam edilmiştir. Çalışmanın müzakerecisi ise Prof. Dr. Serdar Demirel olmuştur. Avcı, ashâbu’l-hadîs ve re’yi tanıtmış ve bu ekollerin Kur’ân’ı nasıl anladıklarına değinmiştir. Bu minvalde fedâilü’l-Kur’ân rivâyetlerinin ashâbu’r-re’y olarak tanımlanan Mu‘tezile ekolü tarafından halku’l-Kur’ân anlayışını temellendirmede delil olarak kullanıldığı iddia etmiştir. Demirel ise Kur’ân’ının yaratılmışlığını destekleyen rivayetleri, böyle düşünmeyen ashâbu’l-hadîsin neden eserlerinde naklettiği sorusu üzerinde durmuştur. Ayrıca Demirel, tebliğ sahibi tarafından bu konuda yapılan çıkarımın daha derinlemesine araştırılması gerektiğini vurgulamıştır.

Sempozyumun Prof. Dr. Abdullah Karahan tarafından başkanlığı yapılan kapanış oturumundan önceki son oturumunda ise üç tebliğ sunulmuştur. Bu oturumda Yozgat Bozok Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi İsmail Evcin’in Kütüb-i Sitte’den alınan hadislerin Ahmed Yesevî’nin *Divân-ı Hikmet* isimli eserindeki ahiret tasavvuruna etkilerini belirlemeye çalıştığı *Ahmed Yesevî’nin Divân-ı Hikmet’inde Ahiret*

Tasavvurunun Oluşmasında Hadislerin Etkisi adlı sunumu Prof. Dr. Ahmet Yıldırım; Marmara Üniversitesi doktora öğrencisi Seher Öztoprak'ın sūfi/zâhidliğin bir râvinin tenkidi için sebep olarak görülüp görülmediğini incelediği *Muhaddislerin Erken Dönem Zâhidleri Tenkit Nedenleri Üzerine Bir İnceleme* başlıklı çalışması Prof. Dr. Abdullah Aydınlı; İnönü Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Feyza Sağdıç'ın Hind b. Ebû Hâle'yi tanımayı, kendisinden gelen rivayetleri zikretmeyi, rivayetinin zayıf kabul edilme sebeplerini tespit etmeyi amaçladığı *Hind b. Ebû Hâle ve Hz. Peygamber'in Şemâline Dair Rivayeti* isimli tebliği ise Prof. Dr. Yusuf Ziya Keskin tarafından müzakere edilmiştir.

Evcin tebliğinde Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi tarafından bastırılan *Dîvân-ı Hikmet* nüshasından hareketle ahiret ile ilgili kavramları belirlemiş, bu kavramları hadislerde araştırmış ve böylece etkilenilmesi muhtemel hadisler ile Ahmet Yesevi'nin hikmetlerini eşleştirmiştir. Tebliğin müzakeresini yapan Yıldırım, konunun genişliğine, başlık ve içerik arasındaki uyumsuz noktalarına ve yazarın kendinden önceki birikimden yararlanması konusundaki eksikliklerine temas etmiştir. Oturumun ikinci tebliğini sunan Öztoprak, Kuşeyrî'den hareketle ele aldığı çalışmada hadis münekkitleri açısından bir râvinin sūfi/zâhid olmasının cerh sebebi olarak görülmediği sonucuna ulaşmıştır. Bu tebliğin müzakeresini yapan Aydınlı ise zâhid ve sūfinin aynı anlamda değerlendirilemeyeceğini ve farklı olarak ele alınması gerektiğini söylemiştir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan ıstılah ve kavramlara dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca çalışmada sūfilerin hadis rivayetinde neden çok titiz olmadıkları hususuna da değinilmesi gerektiğini belirtmiştir. Oturumun ve sempozyumun son mübelliği Sağdıç'ın tebliğinde sahabî olarak nitelenen Hind b. Ebû Hâle'nin Buhârî'nin *Duafâu'l-Kebîr*'inde zikredilmesi üzerinde durulmuştur. Yazar, bu hususun sahabenin adaleti meselesi ile yakından ilgili olduğunu söylemiştir. Ancak Sağdıç sunumunda bu meseleye sadece işaret edileceğini fakat bu konunun sebepleri üzerinde durulmayacağını belirtmiştir. Tebliğin müzakeresini yapan Keskin ise öncelikle çalışmalarda başlık ve içerik uyumuna vurgu yapmış ve giriş niteliğindeki bilgilerin çok fazla uzun tutulmamasının önemini belirtmiştir. Ayrıca Keskin, Buhârî'nin Hind b. Ebû Hâle'yi değil rivayetini zayıf gördüğünün özellikle belirtilmesinin önemine işaret etmiştir. Bununla birlikte bazı terimlerin anlamının müellife göre değişebileceğini ve ıstılahların bu minvalde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Son olarak Keskin, meselenin açıklanması hususunun başka çalışmalara bırakılması yerine bu çalışmada zikredilmesinin daha doğru olacağını söylemiştir.

Sempozyumun son oturumu olan kapanış oturumu ise Prof. Dr. Abdullah Aydınlı, Prof. Dr. Zekeriya Güler, Prof. Dr. Abdullah Karahan, Prof. Dr. Mustafa Ertürk, Prof. Dr. Hüseyin Hansu, Dr. Öğr. Üyesi Seyit Ali Güşen ve Dr. Öğr.

Üyesi Nilüfer Kalkan Yorulmaz'ın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Sunulan tebliğler ve yapılan müzakerelerin genel bir değerlendirmesinin yapıldığı kapanış oturumunda öğrencilerin özellikle süreye riayet ve akademik üslup konusunda başarılı buldukları belirtilmiştir. Bunun yanında çalışmalarını oluştururken kendilerinden önceki birikimden yararlanma konusundaki eksiklikleri dile getirilmiştir. Ayrıca araştırmacıların ıstılahların kişiye veya döneme göre değişen farklı kullanımları hususunda daha müteyakkız olmalarının ve kapsam olarak geniş konular yerine daha derinlemesine çalışabilecekleri hususi konular seçmelerinin gerekliliği vurgulanmıştır. Tüm bunlarla beraber genç araştırmacıların çalışmasının olgunlaşmasını sağlamak ve daha ileri düzeye taşımak adına yapılan bu sempozyumun aynı veya farklı formatlarda sürekli hale getirilmesinin önemi zikredilmiş ve ilgili yerlere yapılan teşekkür konuşmalarıyla sempozyum sona ermiştir.

